

**AXBOROT TEXNOLOGIYALARI SOHASIDAGI JINOYATLARNING
BUGUNGI KUNDAGI HOLATI****Bobomurodov Rafael Isroil o‘g‘li***Ichki ishlar vazirligi Tezkor qidiruv faoliyati yo‘nalishi
304-guruh kursanti*

Annotatsiya: *Maqolada dunyoda hozirgi kunda tez rivojlanib borayotgan axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatchilik sodir etilish turlari va jamiyatni axborot texnologiyalaridan jinoiy maqsadlarda foydalanishdan samarali himoya qilish muammolari haqida so‘z boradi.*

Kalit so‘zlar: *Axborot texnologiyalari, axborot, kiberjinoyatchilik, kiberhujum, axborot tashuvchi qurilmalar, komputer, axborot makoni*

KIRISH: Hozirgi rivojlangan XXI-asrda hayotimizni zamonaviy axborot texnologiyalarisiz tasavvur qilishimiz qiyin shu jumladan yashash tarzimizni osonlashtirgan, foydali taraflari ko‘p bo‘lgan bilan albatta foydasiz taraflari ham bor. Dunyoda, aniqrog‘i, insoniyat hayoti faoliyati davomida axborot texnologiyalari sohasi keng tarqalganligi bilan bir qatorda, tez sur‘atlarda rivojlanmoqda. Bu esa, o‘z navbatida, jamiyatni axborot texnologiyalaridan jinoiy maqsadlarda foydalanishdan samarali himoya qilish muammosini keltirib chiqarmoqda.

Globalashuv va raqamlashtirish dunyo hamjamiyati iqtisodiyoti va ilm-fani uchun rivojlantiruvchi vosita bo‘libgina qolmay, balki jinoyatlarni, jumladan, kibermakondagi jinoyatlarni, sodir etish bo‘yicha zamonaviy mexanizmlarnirivojlantirish uchun imkoniyat yaratadi.

Yevropol ekspertlarining tadqiqoti natijalari shuni ko‘rsatadiki,raqamli makonda jinoyatlar ko‘lami tobora oshib, kibertahdidlar ro‘yxatitobora kengayib bormoqda. Xususan, hozirgi paytda, huquqbuzarlar kompyuter texnologiyalari yordamida konkret jinoyatlarni (fishing, spam tarqatish, kompyuter ma‘lumotlariga noqonuniy (ruxsatsiz) kirish, kompyuter sabotajiva boshqalar) ham kibernetik bo‘lmagan boshqa og‘ir jinoyatlarni (noqonuniydaromadlarni legallashtirish, giyohvand moddalar savdosi, odam savdosi qurollar savdosi va boshqalar) ham sodir etishlari mumkin.

Axborot texnologiyalari yordamida bank faoliyati, iqtisodiyot, havo kemalarini boshqarish amalga oshirilmoqda, katta hajmli ma‘lumotlarni yaratish, to‘plash, saqlash, qayta ishlash va uzatish bilan bog‘liq komputer sohasida ishlatilmaydigan biror-bir faoliyat turi qolmadi. Axborot texnologiyalari nafaqat ma‘lumot, u yoki bu hodisa to‘g‘risida bilim olish, balki butun jamiyatni boshqarishning asosiy vositalaridan biriga aylanib bormoqda.

Hozirgi kunda “axborot makoni” degan tushuncha vujudga kelgan va bu makonda asosiy o‘rinni kompyuter tizimlari egallaydi. Chunki ular yordamida turli manbalardagi ma‘lumotlarni integratsiyalash va qayta ishlash imkoni mavjud. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan bu sohada jinoyatchilikning yangi turlari vujudga kelishi ham tabiiy hol.

Axborot texnologiyalari rivojining hozirgi bosqichida, axborot texnologiyalari kun sayin hayotimizning barcha jabhalarini qamrab olayotgan bir sharoitda mazkur sohani

tartibga soluvchi ijtimoiy munosabatlarni muhofaza qilish dolzarb masala bo‘lib qolmoqda. Chunki, axborot texnologiyalari tizimi rivojlangani sayin huquqbuzarliklarning ham yangi turlari kirib kelmoqda.

MUHOKAMA: Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va Internetdan keng foydalanish kundalik faoliyatning barcha sohalarida, ishlab chiqarish jarayonida, savdo, ta'lim, ko‘ngilochar xizmatlar sohasida va hatto zamonaviy odamning fikrlash tarzida inqilobiy o‘zgarishlarga olib keldi. Hayotimiz sifatini yaxshilaydigan ushbu o‘zgarishlar bilan bir qatorda, jinoyatchilikning yangi shakllari rivojlanishiga yordam beradigan shart-sharoitlar paydo bo‘ldi. Jinoyatning ushbu yangi shakllari odatda “Axborot texnologiyalari jinoyatlari” deb nomlanadi.

Avtomatlashtirilgan axborot tizimlari va axborotni boshqarish va qayta ishlash texnologiyalarining joriy etilishi, komp'yuter dasturlari yordamida amalga oshiriladigan xatti-harakatlarga qonuniy kuch berib, ushbu jarayonlardan jinoiy harakatlarni amalga oshirishda foydalanish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratdi va shuning uchun ularni himoya qilishni, shu jumladan, jinoiy huquq usullaridan foydalanishni kuchaytirish zaruriyatini tug‘dirdi.

Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlarga internet orqali zararli viruslarning tarqalishi, parollarni buzish, bank kartalari raqamlari va boshqa bank ma'lumotlarini o‘g‘rilash, fishing, noqonuniy ma'lumotlarni tarqatish (tuhmat, pornografik materiallar, etnik va diniy adovatni qo‘zg‘atadigan materiallar va boshqalar), Shuningdek, turli xil tizimlarning ishlashiga komp'yuter tarmoqlari orqali zararli oqibatga olib keladigan darajada aralashish kiradi.

Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlar zararli viruslarni tarqatish, parollarni buzish, kredit karta raqamlarini o‘g‘irlash va noqonuniy ma'lumotlarni tarqatish (tuhmat, pornografik materiallar, millatlararo va mazhablararo adovatni qo‘zg‘atadigan materiallar va boshqalar) Internet tarmog‘iga kiradi. .

Bundan tashqari, firibgarlik Internetdan foydalangan holda sodir etilgan eng xavfli va keng tarqalgan jinoyatlardan biridir. Shunday qilib, Qimmatli qog‘ozlar bozori bo‘yicha Federal komissiyasining 2000 yil 20 yanvardagi IB-02/229-sonli xatida Internetdan foydalangan holda xorijiy fond bozorlariga mablag‘ qo‘yish har xil firibgarlik sxemalarida ishtirok etish xavfini tug‘diradi. .

Firibgarlikning yana bir misoli - bu onlayn-kim oshdi savdosi, sotuvchilar kim oshdi savdosi predmeti narxini ko‘tarish bo‘yicha takliflar berishadi.

Xorijiy mamlakatlarda, xususan, Qo‘shma Shtatlarda domen nomlarini sotish bilan bog‘liq firibgarliklar keng tarqaldi: ommaviy elektron pochta xabarlarini yuboriladi, ular, masalan, noma'lum shaxslarning manzilga o‘xshash domen nomlarini ro‘yxatdan o‘tkazishga urinishlari haqida xabar beradi. manzil egalariga tegishli bo‘lgan veb-saytlarning va veb-sayt egalarining domen nomini ro‘yxatdan o‘tishga, ushbu shaxslardan ustun bo‘lishiga taklif qilinadi. Shunday qilib, 2001 yil 11 sentyabrdagi teraktlardan ko‘p o‘tmay, AQSh Federal savdo komissiyasi mavjud bo‘lmagan "AQSh" zonasida domen nomlarini ommaviy sotish faktini qayd etdi.

Rossiya Federatsiyasining amaldagi jinoiy qonunchiligiga muvofiq kompyuter axborot sohasidagi jinoyatlar deganda, axborot jarayonlari sohasida sodir etilgan va axborot

xavfsizligini buzuvchi harakatlar tushuniladi, ularning predmeti axborot-kompyuter vositalari hisoblanadi.

Ushbu tajovuzlar guruhi jinoyat qonunchiligining alohida qismining muassasi bo'lib, ularni sodir etish uchun javobgarlik Rossiya Federatsiyasi Jinoyat kodeksining 28-moddasi. Birinchi marta 1996-yilda Rossiya Federatsiyasining Jinoyat kodeksi mustaqil muassasa sifatida ajratib ko'rsatildi. va "Jamoat xavfsizligi va jamoat tartibiga qarshi jinoyatlar" subinstitutiga tegishli. Ko'rib chiqilayotgan jinoyatlarning o'ziga xos ob'ekti kompyuterlardan foydalangan holda axborot va axborotni qayta ishlash tizimlarining xavfsizligi bilan bog'liq jamoatchilik bilan aloqalardir.

Axborot texnologiya sohasidagi jinoyatlarga qarshi kurashdagi MDH mamlakatlari huquqni muhofaza qilish organlarining tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, mazkur jinoyatlar osonlik bilan amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, ularni ochish (fosh etish) nihoyatda murakkabdir. Shuningdek, mazkur jinoyatlarni tergov qilish (JK Maxsus qismi XXI bob normalariga O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumini tomonidan rasmiy sharhlar amalga oshirilmaganligi sababli) ham murakkablashmoqda. Ushbu turdagi jinoyatlarga qarshi kurash bo'yicha xorijlik hamkasblarning tajribasini tahlil etish foydadan holi bo'lmaydi. Bularning barchasi kiberjinoyatchilikka qarshi kurash va oldini olishda samaradorlikka erishishga xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR:

Ma'lumotlarga qaraganda, kiberjinoyatchilik bir yilda dunyo iqtisodiyotiga o'rtacha 26 milliard dollar miqdorida zarar yetkazmoqda. Bugun internetdan foydalanuvchilar soni 3,5 milliarddan oshgan. Shuningdek, 20 milliardga yaqin qurilmalar internetga ulangan holda ishlayotgan. Bu esa kiberhujumlarning qanchalik jiddiyligini ko'rsatadi.

Kiberhujumning keng tarqalgan ko'rinishlaridan biri bu firibgarlik yo'li bilan plastik kartochkalardan pul o'marish, kimlarnidir qaqshatib, osongina mo'may daromadga ega bo'lish hisoblanadi. Yaqinda Buyuk Britaniyaning tadqiqot kompaniyasi tomonidan kiberxavfsizlik darajasi nisbatan yuqori bo'lgan 60 ta davlat reytingi e'lon qilindi. Yaponiya yetakchi bo'lgan ushbu ro'yxatda O'zbekiston 56-o'rinni egallagan. Bu borada yurtimizda birgina o'tgan 2021 yilda 2700 dan ortiq, joriy yilda 300 dan ortiq murojaatlar bo'lgan, kiberjinoyatchilikka qarshi muayyan choralar ko'rilmoqda.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi odamlar salomatligi va hayotiga bo'lgan tahdidlarning yangi turlarini, shu jumladan jabrlanuvchilarga psixologik ta'sirning yangi usullarini paydo bo'lishiga olib keldi.

Internet yordamida, jinoyatchilar qurbonlarning ruhiyatiga ta'sir qilib, ularni o'z joniga qasd qilishga undaydi. Bunday holatlarga moyilligi eng yuqori bo'lgan qurbonlar toifasi — bu bolalar va o'smirlardir.

Yuqoridagilardan kelib chiqib axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlarning xavfi shundaki, mudofaa, ishlab chiqarish, iqtisodiy, bank va boshqa maqsadlardagi murakkab kompyuter tizimlarining boshqaruv sensorlari bilan bog'liq harakatlar uchun muhim bo'lgan ma'lumotlarning yo'q qilinishi, bloklanishi, modifikatsiyasi odamlarning o'limiga va ularning sog'lig'iga zarar yetkazishi, mulkni yo'q qilishi, kata miqyosda iqtisodiy zarar yetkazishi mumkin.

XULOSA: Xulosa o'rnida XXI asrda texnologiyalarning tezkor rivojlanishi oqibatida jinoyatlarning ham yangi ko'rinishlari paydo bo'lmoqda. Bugungi kunda ildamlik bilan

rivojlanayotgan jinoyat turi bo‘lgan kiberjinoyatlar butun dunyo bo‘ylab tarqalayotgan transmilliy tahdidga aylandi.

Mazkur jinoyat turi to‘siq va chegaralarni bilmaydi. Yoshi, kelib chiqishi, yashash joyidan qat’i nazar, har kim kiberjinoyatlar qurboni bo‘lishi mumkin. Onlayn-jinoyatlarning transmilliyligi, miqyosi hamda eksterritorial raqamli dalillarning mavjudligi kiberjinoyatlarni tergov qilishda mutaxassislardan maxsus bilimlarni talab qiladi.

Internet foydalanuvchilari uchun ularga nisbatan sodir etilishi mumkin bo‘lgan noqonuniy huquqbuzarliklarni oldini-olish bo‘yicha ba’zi tavsiyalarni berish mumkin: Internetga kirish, zararli faoliyatga qarshi kurashish uchun mo‘ljallangan maxsus dasturiy ta‘minotga ega qurilmalardan foydalaning, ularni o‘z vaqtida yangilab turing;

- himoyalanganlik darajasi bugungi kun talabiga javob beradigan operatsion sistemalarni o‘rnating va uning xavsizlik sozlamalrini doimo kuzatib boring.

- siz kirmoqchi bo‘lgan veb saytlarning havolalarini diqqat bilan ko‘rib chiqib uning aynan shu ekanligiga ishonch hosil qiling, internetdan foydalanganingizda reklama tarzida kelgan har xil havolalardan foydalanmang;

- shaxsiy ma'lumotlaringizni faqat xavfsiz protokollardan foydalanadigan veb-saytlarga kiriting; har xil norasmiy veb saytlarga va ilovalarga shaxsiy ma'lumotlaringizni bermang;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Salayev N.S., Ro‘ziyev R.N Kiberjinoyatchilikka qarshi kurashishga oid milliy va xalqaro standartlar. Monografiya .

2. Anorboyev A.U Kiberjinoyatchilik, unga qarshi kurashish muammolari va kiberxavfsizlikni ta‘minlash istiqbollari. Monografiya – T.: Milliy gvardiya instituti, 2020. – 324 b.

3. «Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to‘g‘risida»gi 2002 yil 12 dekabrda N 439-II sonli O‘zbekiston Respublikasining qonuni.

4. «Axborotlashtirish to‘g‘risida»gi 2003 yil 11 dekabrda N 560-II sonli O‘zbekiston Respublikasining qonuni.

5. Харкевича М.В. — М.: «Аспект Пресс», 2013.

6. Ibragimjanovich, T. I., & Kurbanbay o'g'li, X. J. (2023). HARBIY-SPORT MUSOBAQALARINI TASHKILLASH VA O‘TKAZISH. PEDAGOG, 6(5), 780-781.

7. Ibragimovich, T. I. (2024). IMPROVING OF PEDAGOGICAL SKILLS OF STUDENTS OF PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY DURING CONTINUOUS PEDAGOGICAL PRACTICE. JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH, 1(2), 92-94.

8. Damirovich, M. R., Ibragimovich, T. I., & Sattarovich, A. U. (2022). The Role Of Spiritual And Educational Events In Promoting The Ideas Of Religious Tolerance And International Health. Brazilian Journal of Implantology and Health Sciences, 4(5), 42-47.

9. DAMIROVICH, M. R., IBRAGIMJANOVICH, T. I., & UGLI, K. N. K. (2021). The role of family, community and education in the development of patriotic spirit in youth. JournalNX, 7(1), 311-314..

10. Ibragimovich, T. I. (2024). PEDAGOGICAL PROCESSES AND IMPORTANT ASPECTS OF ITS CREATION. JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH, 1(1), 56-62.

11. Ibragimjanovich, T. I., & Kurbanbay o'g'li, X. J. (2023). HARBIY-SPORT MUSOBAQALARINI TASHKILLASH VA O‘TKAZISH. PEDAGOG, 6(5), 780-781.

12. Ibragimovich, T. I. (2024). IMPROVING OF PEDAGOGICAL SKILLS OF STUDENTS OF PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY DURING CONTINUOUS PEDAGOGICAL PRACTICE. JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH, 1(2), 92-94.

13. Sirojiddinova, S. Z. (2023). USING INTERNET RESOURCES IN PERFORMING LABORATORY EXERCISES IN ATOMIC PHYSICS. YANGI O‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 1(1), 91-94.

14. Mamirovich, B. A., & Kamoliddinovich, N. M. (2023). JANUARY 14 IS THE DAY OF DEFENDERS OF THE FATHERLAND. YANGI O‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 1(1), 98-104.

15. Halilovich, M. S. (2023). O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI QUROLI KUCHLARINING YARATILISH SABABLARI. YANGI O‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 1(1), 105-108.

16. Ortiqovich, U. A., & Abduraupovich, P. B. (2023). QUROLI KUCHLAR YARATILISHINING QONUNYIY NEGIZLARI. YANGI O‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 1(1), 109-112.